

MUINAIS- TUTKIJA

3 / 89

TIEDOTUKSIA

Muinaistutkija toivoo voivansa julkais-
ta alkuvuodesta arkeologisen tapahtuma-
kalenterin. Se ei kuitenkaan onnistu
ilman seuran jäsenkunnan apua. Käytän-
nössä tämä tarkoittaa sitä, että toi-
vomme kaikkien tapahtumien järjestäjien
heti ajankohtien ja ohjelmien varmis-
tuttua saattavan tilaisuutensa tiedoksi
Muinaistutkijalle. Myös suunnitteilla
olevista hankkeista kannatta ilmoittaa.
Toimittajien osoitteet ovat viereisellä
kansilehden sisäsivulla.

* * * * *

Seuraavaan Muinaistutkijaan tarkoitettun
aineiston on oltava vastaavalla toimit-
tajalla viimeistään marraskuun puoleen-
väliin mennessä.

* * * * *

Tuula Heikurinen-Montell

SATAKUNNAN MUINAISUUS - SEMINAARI

Euran Kauttualla järjestettiin 26.-27.5 1989 Ala-Satakun-
nan, lähinnä Euran, Köyliön ja Yläneen alueiden esihistori-
aa käsittelevä seminaari. Aloite siihen oli lähtenyt Euran
kunnan taholta. Se toimi myös pääjärjestäjänä yhdessä Län-
si-Suomen kesäyliopiston ja Kauttua-projektin kanssa. Yh-
teistyötahoina olivat Helsingin yliopisto, Turun yliopisto,
museovirasto, Suomen arkeologinen seura ja Satakunnan Maa-
kuntaliitto.

Ensimmäisenä seminaaripäivänä "alan ammattilaiset" ja

harrastajat, yhteensä noin 30 henkeä, joista kaksi neuvostoliittolaista tutkijaa, kokoontuivat Kauttuan Klubin tiloihin keskustelemaan neljän esitelmän pohjata. Ari Siiriäinen käsiteli esihistoriallisen ympäristön muutoksia Euran alueella, Torsten Edgren Honkilahden Kolmhaaran punamulta-hautoja, Anna-Liisa Hirviluoto Yläneen Anivehmaanmäen kalmiston asemaa Pyhäjärven piirissä ja Pirkko-Liisa Lehtosallo-Hilander Luistarin tutkimusten uusia tuloksia ja vanhoja teorioita. Erityisesti osanottajia puhutti ja pohditutti Euran ja Köyliön alueiden keskisen ja nuoremman rautakauden kalmistojen poikkeuksellinen vauraus.

Iltapäiväretki suuntautui Luistarin kaivauksille. Lisäksi tutustuttiin Suontaustan Museolle pystytettyyn arkeologiseen näyttelyyn "Viikinkiajan loistoa Luistarissa". Näyttelyssä esiteltiin neljää Luistarin ruumishautaa esinein, kuvin, piirroksin ja rekonstruktioin.

Ensimmäisen seminaaripäivän päätteeksi oli yläasteen auditoriossa Unto Salon yleisöesitelmä Euran kuninkaasta. Hän käsitteli muinaiskuninkuutta Suomessa varhaishistoriallisen, arkeologisen ja kielitieteellisen aineiston näkökulmasta. Paikalla oli myös asiantuntijapaneeli. Torsten Edgren toimi sen puheenjohtajana ja jäsenenä olivat Pirkko-Liisa Lehtosallo-Hilander, Matti Huurre, Unto Salo ja Ari Siiriäinen vastaamassa yleisön aiheesta esittämiin kysymyksiin.

Kuninkuus tuntui kiinnostavan, sillä paikalla oli noin 150 henkeä. Syntyi vilkkaahko keskustelu. Pyydettyjä puheenvuoroja oli 21. Kysymykseen oliko Eurassa muinaiskuninkaita ei saatu yksiselitteistä vastausta, ei edes Martti Linnalta!

Toinen seminaaripäivistä oli tarkoitettu myös seudun opettajille. Arkeologisia esitelmiä oli nytkin neljä. Paula Purhonen käsitteli Euran alueen tutkimushistoriaa, Matti Huurre Pyhäjärven seudun kivikauden nykykuvaa, Pirkko-Liisa Lehtosallo-Hilander Luistaria, Euran ja ympäristön asehautaja ja Teija Tiitinen Eurajoen ja Lapinjoen vanhemman metallikauden asutusta ja sen suhdetta edeltäviin asutusvaiheisiin.

Kysyttävää riitti aiheiden pohjalta. Vilkkainta keskustelua käytiin kuitenkin pronssikauden röykkiöiden lähettäviltä joskus tavatuista ns. uhripöydistä ja niiden esihistoriallisuudesta.

Iltapäivän ohjelmaan kuuluivat maastoretket. Euran alueella tutustuttiin Harolan röykkiökalmistoon, Kauttuan linnanvuoreen ja Luistariin. Lisäksi käytiin Lappi Tl:n Huiluvuoren pronssikautisilla röykkiöillä ja Kiukaisten Panelian Kuninkaanhaudalla.

* * * * *

Milton Nuñez

ARKEOLOGINEN TOIMINTA AHVENENMAALLA VUONNA 1989

Museibyran arkeologeilla oli tänä vuonna epätavallinen kaivauskausi; ei yhtään pelastuskaivausta. Kerrankin oli mahdollista keskittyä aikaisemmin vaurioituneiden kohteiden kaivamiseen ja restaurointiin sekä paneutua ptkäaikaisiin projekteihin ja tavanomaiseen inventointiin. Kuluneen kauden toiminta oli seuraava :

PITKÄAIKAISPROJEKTIT

Hamnö, Kökar

K. Gustavsson on kaivanut v:sta 1982 Kökarin kirkon ympäristössä. Kaivaus alkoi vaatimattomasti muutaman tuhannen markan vuosibudjetein, mutta v:sta 1987 lähtien määrärahaa on lisätty tuntuvasti. Kuten oli odotettua, on paikalta kaivettu esiin fransiskaani luostarin ajalta peräisin olevia rakennelmia ja löytöjä. Yllättäen löydettiin myös hautausmaa ja esinelstöä sekä rakennelmia, jotka näyttävät olevan peräisin fransiskaanikautta edeltävältä ajalta. Radiohiili ja TL-ajoitukset tukevat tätä olettamusta. Tutkimuksen uutta käännettä käsiteltiin suppeassa mutta mielenkiintoi-

sessä symposiumissa Källskärissä, Kökarissa 21.-24.8.1989. Symposiumiin osallistui yhteensä kymmenen tutkijaa Tankas-ta, Ruotsista, Suomesta ja Ahvenanmaalta.

Jomala Kyrkogård, Jomala

Matts Dreijerin 50-luvulla kaivatut rakennuksen perustukset ovat olleet O.Hörforsin tutkimuksen kohteena v:sta 1988. Perustukset näyttävät olevan peräisin kahdesta osittain päällekkäisestä kellarista mutta ne ovat samalla osa laajempaa keskiaikaista rakennuskompleksia. Paikalta on löydetty useita rahoja, joista vanhin voidaan ajoittaa 13.vuosisadan jälkipuoliskolle.

Kastelholms Kungsgård, Sund

Arkeologisia tutkimuksia on tehty Kungsgårdenin alueella v:sta 1982 lähtien 18-reikäisen golfradan suunnittelu- ja rakennustöiden yhteydessä. Näissä tutkimuksissa löydettiin mm. 17 x 8 m suuruisen rakennuksen perustukset, joita M. Nunez on tutkinut v:sta 1985 lähtien. Paikalta on löytynyt tyyppillistä nuoremman rautakauden asuinpaikan esineistöä (keramiikkaa, kankaanpainoja, savitiivistettä, hioinkiviä). Löytöjen joukossa on myös keihäänkärki ja nuolenkärki, joka on viikinkiajalle tavanomaista tyyppiä. Lämpimän syksyn ansiosta kaivaukset jatkuvat edelleen ja ne on tarkoitus saattaa päätökseen vielä kuluvana vuonna.

Kastelholms slott, Sund

Kastelholmin linna oli perusteellisen arkeologisen tutkimuksen kohteena vuosina 1983-1987. Sen jälkeen restaurointityön yhteydessä on suoritettu pienempiä arkeologisia kaivauksia. Tänä kesänä kaivettiin n. 30 neliön suuruinen alue linnan itäpuolella. A.Karivierin johtamassa kaivauksessa löydettiin esineistöä ja kivilatomus jotka ovat ilmeisesti peräisin keskiajanlopulta/ uudenajan alusta.

Önningeby, Jomala

Önningebyssä suoritettiin koekaivaus Museibyrån ja Tukholman yliopiston kulttuurimaantieteen laitoksen yhteistyönä. Kohde - ryhmä rakennuksen perustuksia - osoittautui olevan

1700-luvulta, ja kaivaus kekeytettiin projektiin sopimattomana.

Inventointi

Kivikautisten asuinpaikkojen inventoinnin projekti jatkui pääsaaren pohjoisosissa, tällä kertaa Pohjois-Saltvikissa ja Sundissa. J. Andersson jatkaa edelleen inventointia.

PIENEMPIÄ KAIVAUKSIA

Godby, Finström

O. Hörfors tutki kaksi nuoremman rautakauden hautakumpua. Toisesta, jonka E. Kivikoski kaivoi osittain 1930-luvulla, löytyi kokonainen saviastia. Kummun alta löytyi paalunreikä ja muutamia vanhemman rautakauden keramiikan palasia. Toisessa kummussa oli miehen hauta. Löytöjen joukossa oli nk. rengasneula, jonka perusteella hauta on ajoitettu viikinkiajalle.

Långbergsöda, Saltvik

J. Storå ja J. Andersson tutkivat keskellä peltoa sijaitsevan osittain tuhoutuneen röykkiön. Pronssitikari ajoittaa röykkiön nuorempaan pronssikauteen.

Dalkarby, Jomala

Kaksi epämääräistä rakennelmaa oli O. Hörforsin tutkimuskohteena Dalkarbyssä. Ne vaikuttavat talon jäännöksiltä, toinen keskiajalta, toinen 1700-1800 -luvulta.

Lumparland

J. Andersson ja J. Storå kaivoivat n.30 neliömetrin suuruisen alueen pronssikautisesta asuinpaikasta, joka sijaitsee vaarallisen lähellä soranottopaikkaa. Löydöt olivat tyyppilisiä asuinpaikkalöytöjä, mm. keramiikkaa ja liesiä.

Bomarsund, Sund

S.Darmark suoritti koekaivauksen Bomarsundin päälinnakkeen linnanpihalla. Tarkoituksena oli saada stratigrafisia tietoja tulevia tutkimuksia silmälläpitäen. Kaivaus tuotti

muutamia Bomarsundin ajalle sijoittuvia löytöjä.

MUITA ARKEOLOGISIA TAPAHTUMIA

Professori C.F.Meinander vieraili Ahvenanmaalla ja piti kaksi esitelmää: ensimmäinen käsitteli Ahvenanmaa varhaista arkeologista tutkimusta ja toinen Hellbergin teoria Ahvenanmaan autiotumisesta varhaisella keskiajalla.

Arkeologian tiimoilta järjestettiin kaksi symposiumia: aikaisemmin mainittu Kökarin symposium 21-24.8.89 ja Skärgårdssymposiet Föglössä 16-18.6.89. Useat Föglön esitelmät olivat arkeologian kannalta kinnostavia. Symposium huipentui Ahvenanmaan uudella ylpeyden aiheella, kaljaasi Albanuksella tehtyyn purjehdukseen muutamiin saaristolabyrintheihin. Siellä Noel Broadbentillä oli tilaisuus esitellä Schmidtin vasaran käyttöä.

* * * * *

ESIHISTORIAA TIEDEKSEKUKSESSA !

Tiedekeskus Heurekassa käynti tuotti siinä suhteessa miellyttävän yllätyksen, että siellä oli nähtävillä myös esihistoriaa. Olen toki tiennyt, että sen esittely on tekeillä, mutta että jotain on jo nähtävillä oli yllätys.

Koska käyntini ei tapahtunut esihistoriasta sen kummemmin kiinnostuneiden henkilöiden seurassa, jäi tutustuminen siltä osin aika pintapuoliseksi. Maamme esihistorian pääpiirteet esiteltiin näyttävällä, paneeleihin liimatulla tekstillä ja siihen liittyvin isokokoisin värikuvin. Tiedekeskuksen henkeä tavoiteltiin joidenkin tunnettujen esihistoriallisten esineiden hologrammein. Valitettavasti ne eivät avautuneet ainakaan minulle. Mielestäni esine sellaisenaan tai vaikkapa kopio on hologrammia puhuttelevampi.

Sitävastoin esille tuotu kokeellinen arkeologia, viljan jauhaminen laakakivellä ja kiven hionta herättivät kiinnostusta. Niitä saivat halukkaat kokeilla käytännössä ja molempia kyllä näköjään kokeiltiinkin.

Esihistorian esittelyn pienuudesta huolimatta se jätti aiheesta asiallisen kuvan. Lipsahdus löytyi myymälän puolelta. Siellä myytiin Ribestä tehdyn löydön mukaista kaulakoruja, jonka sanottiin olevan peräisin roomalaiselta rautakaudelta 400-800 jKr. Myytävänä oli myös riipukseksi sommiteltu kotoisen mallin mukaan suunniteltu savi-idoli.

Mainittakoon lopuksi, että ICOM jäsenkortti kelpasi sisään-pääsymaksuksi.

Lauri

Ps. Tietävästi tiedekeskuksen rautakauden osuutta rakennetaan parhaillaan.

* * * * *

HÄMÄLÄISTEN MAA - TERRA TAVESTORUM

Museoviraston pysyvä näyttely Hämeen linnassa avattiin 2.8.1989.

Näyttely ei kata Hämeen koko aluetta, vaan ne kolme kihlakuntaa, Hauhon, Tammelan ja Pirkkalan kihlakunnat, jotka aikoinaan muodostivat Muinais-Hämeen ytimen; Hämeen rautakautisista keskusalueista vain Päijät-Häme jää sen ulkopuolelle. Alueen muinaislöydöt esitellään tässä ensi kerran näin laajasti ja monipuolisesti. Suurista luontokuvista ja vanhoista maatalousnäkyistä voi tavoittaa häivähdyksen muinaismaisemastakin.

Kronologisena runkona ovat taulukot, joiden avulla on pyrittävä havainnollistamaan monipuolisesti kulttuurin kehitystä kivikaudelta rautakauden loppuun niin Hämeessä kuin koko Suomessa.

Kivikauden kohdalla esitellään mm. kunkin ajan esineistöä sekä erikseen kiviesineiden valmistustekniikkaa sekä hautoja ja uskomuksia. Muutamat huomattavat asuinpaikat, Kangasalan Sarsa, Luopioisten Hietaniemi, Hauhon Perkiö ja Humpilan Järvensuo, ovat saaneet omat vitriininsä, samoin pronssikauden löydöt.

Näyttelyn painopiste on kuitenkin rautakaudessa ja nimenomaan viikinki- ja ristiretkiajassa. Tutkimustulokset esitellään asiakokonaisuuksina: yhteiskunnalliset olot, haustaustavat, maanviljelys ja eräkulttuuri, sepän työt, muinaispuvut, kaupankäynti ja liikkuminen, sodankäynti sekä uskonto. Linnavuorista ovat esillä Janakkalan Hakoinen ja Valkeakosken (Sääksnäen) Rapola, jonka hirsivarustuksesta on tehty Julius Ailion tutkimuksiin perustuva osarekonstruktio. Turun Kuralan museopajassa tehtyt Rapolan keihäänkärkien vartetut kopiot ja kuolainten kopiot havainnollistavat osaltaan näyttelyä. Sotaan liittyy osaltaan myös luonnollista kokoa oleva kuva Gävlen riimukivestä, joka on pystytetty "i Tafstalonti", kuolleen Egilin muistoksi; tämä on vanhin tunnettu ruotsinkielinen kirjoitettu tieto Hämeestä.

Hämeenlinnan Varikkoniemi, linnaa vastapäätä oleva varustuksella suojattu äskettäin löydetty kauppapaikka, on keskeisellä sijalla näyttelyssä. Tämän "Vanain kaupungin" monipuoliset löydöt ajoittuvat 700-luvulta 1200-luvulle ja ne kertovat mm. asukkaiden ravinnosta, asunnoista, työpajoista ja tuontitavaroista. Mikäli tutkimuksia voidaan jatkaa, on uusia löytöjä tarkoitus esitellä vuosittain.

Näyttelyn nuorimpiin esineisiin kuuluu pitkä keskiaikainen miekka, joka on löytynyt linnan läheltä. Näyttely päättyy kuvaan linnasta, josta varhaisin asiakirjatieto on vuodelta 1308.

Näyttelyn työryhmään ovat kuuluneet museoviraston tutkijat Anna-Liisa Hirviluoto (puheenjohtaja), Liisa Erä-Esko, Matti Huurre, Mirja Miettinen, Paula Purhonen, Seija Sarkki-

Isomaa, Tapio Seger ja Leena Söyrinki-Harmo sekä kansallismuseon näyttelysuunnittelija Annikki Vormala. Myös tutkijat Eeva-Liisa ja Hans-Peter Schulz sekä Leena Tomanterä ovat osallistuneet näyttelyn valmistamiseen. Jokainen tutkija on suunnitellut osuutensa melko itsenäisesti.

Matti Huurteen näyttelyn lehdistötiedotteesta laatinut lyhennelmä.

* * * * *

Markus Hiekkänen

" JOTAIN ERIKOISTA SISÄMAASSA TÄYTY OLLA "

Lisensiaatti Jaakko Masonen esitti viime toukokuun lopussa julkisesti tarkastettavaksi väitöskirjansa Hämeen Härkätie. Synty ja varhaisvaiheet. Varhainen maaliikenne arkeologisena sekä historiallisena tutkimuskohteena. (Tiemuseon julkaisuja 4. Helsinki 1989). Kunnianhimoisen ja kiitetyn työn jälkeen tekijä kulkee tietään lempeästi hymyillen. Seuraa keskustelu on katkelma pitkästä illasta 30.8. 1989 ylitarkastaja Leena Sälejoki-Hiekkasen ja hänen aviomiehensä kotona.

MH: 1980-luvun alussa perustettaessa Suomen arkeologista seuraa sille pohdittiin jonkinasteista claususta: opiskelijat Fibulassa, valmiit tai heihin rinnastettavat seurassa. Olit silloin Fibulan aktiiveja..

JM: ..hallituksessa taloudenhoitajana..

MH: ..ja letkautit tämän claususajattelun pohjalta, että uuden seuran nimeksi voisi tulla Suomen arkeologinen salaseura. En myöhemmin ole enää huomannut sinun ajattelevan noin.

JM: En enää sinänsä, koska olen viime vuodesta alkaen seuran jäsen. Mutta en minä vieläkään ole halukas hyväksymään tällaista kiintiöperiaatetta, koska Fibulan tehtävä on toimia opiskelijoiden etujärjestönä ja myös huvitoimikuntana. Itse asiassa sitähan käyttävät estoitta huvitoimikuntana sekä laitos että virasto. Tiede on eri asia..

MH: ..Fibula on tullut hupiryhmäksi ihmisten toiminnan tu-loksena..

JM: ..okei, ja Arkeologiseen seuraan kuulun siksi, että sen tehtävänä on käydä arkeologian kriittistä keskustelua. Mut-ta koska arkeologia on tieteenala, siinä tulisi myös arke-ologian opiskelijoiden olla mukana.

MH: Kriittisyys näyttää seurastakin huvienneen.

JM: Niin, piiri on aika pieni. Seura on kuitenkin pystynyt yhdistämään tätä hajallaan olevaa arkeologista kenttää, näitä helsinkiläis- ja turkulaisklikkejä. Toisaalta on e-delleen ahtaita kivkaudan tutkijoita ja rautakauden tutki-joita. Jonkinlaista aatteen puuhamiestä tai -naista tarvit-taisiin, ei kukaan loppumattomiin jaksa yksin..

MH: Itsehän olet kulkenut etäisillä linjoilla, konventio-naalisesta arkeologiasta kaukana, sinulla ei ole helppoa viivaa kuten rautakauden hautoja tms. Kysymys lienee myös tieteenalojen metodologisista eroista.

JM: Enin osa koulutuksestani on tullut Tampereelta, vähek-symättä Helsingin yliopistoa. Erikoisesti Pirkko Rommi an-toi paljon. Helsingissä taidehistorian laitoksella Juha Il-vas oli sytyttävä. Arkeologiassa, en tiedä, onko siellä ol-lut ketään tulihahmoa...no, kyllä, pidin kovasti Meinanderin ruotsinkielisistä dosenttiluennoista, koska niissä oli sellaista, jota olin etsinyt, laajempaa tieteidenvälisyyt-tä..

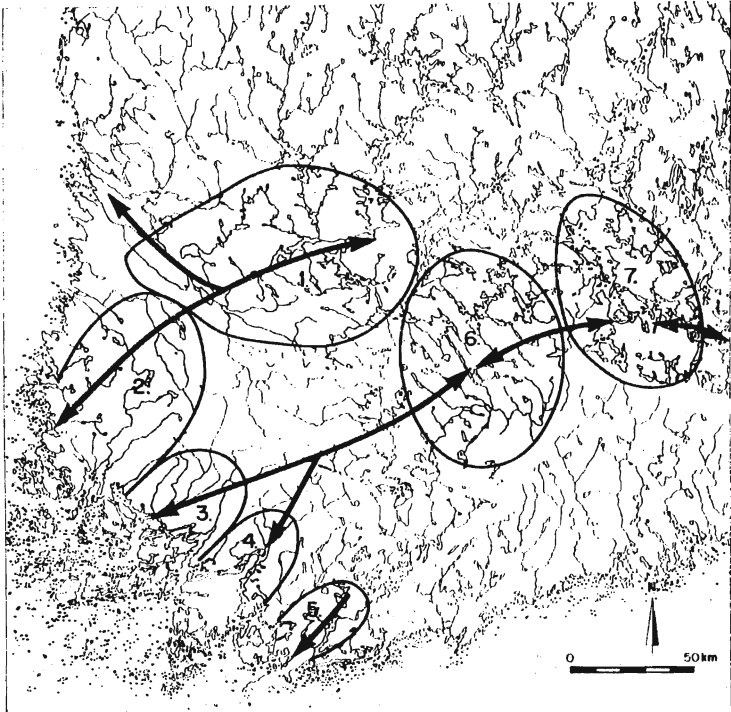
MH: ..Meinanderissa on minua aina viehättänyt hänen älyl-linen anarkisminsa..

JM: ..niin, hänellä on laajemmin lukeneen ihmisen ote asi-aan..

MH: Se on ihan totta ja olen tuuminut, että Meinander on Suomen arkeologeista ainoa uskottava dekonstruktivistii..

JM: ..niin, siinä on se, että minulla on historian koulutus ja siitä suunnasta katsoen arkeologian metodologinen opetus Helsingissä on täysin rempallaan. Tampereella Rommin luen-noilla tuli esille konstruktivismin ja kriittisyyden väli-nen ristiriita. Jos ei ole mielikuvitusta, ei ole kykenevä tutkimaan, jos taas ei ole kriittisyyttä tulos on löysä..

MH: Edellistä on Juha Ilvas mielestäni. Hänhän on taidehis-torian metodologina aivan riivattu..

Kartta 18. Birkan periodin talons- ja liikennealueet Suomen mantereella. 1. Ylä-Satakunta – Pirkannaa 2. Ala-Satakunta – Kalanti 3. Aurajokilaakso 4. Uskelanjokilaakso 5. Karjaa 6. Vanujan Häme 7. Päijät-Häme.

Kartta: Hämeen Härkätie s. 130.

JM: Ilvas edustaa sosiaalihistoriallista suuntaa taiteen-
tutkimuksessa, tieteidenvälisyyttä...irtonaisuutta..

MH: ..ja taas arkeologiassa on kireää, Klejn pantaisiin
täällä aikuiskasvatukseen..

JM: Teemme yksittäisten esineiden pohjalta liian korkeita
tulkintoja unohtaen kulttuurimaantieteen.

MH: Se on totta...Arkeologisen seuran alkuvaiheissa Salon
Unto piti esitelmän Suomen varhaiskaupungeista, ja siinä
yhteydessä tuli tietysti esille Rikala. Syntyi vilkas kes-
kustelu, joka liikkui sen asian ympärillä, mikä on Rikalan
muinaiskaupunkiuden mittari. Esitin tuolloin, että muinais-
kaupunkius syntyy paljosta ja onnekaasta kaivamisesta:

paljon löydetään, suuria tulkitaan. Samalla perusteella voi Viipurin Häyrynmäkeä tai Tervolan Törmävaaraa väittää muinaiskaupungiksi. Rikalassa on kvantiteetti otettu tulkinnan pohjaksi niinkuin monessa muussakin paikassa. Kvaliteetti ja lähdekritiikki puuttuu, tosiasioiden tunnustaminen: arkeologisesti tulkittuna siellä on asuinpaikka, kalmisto ja linnavuori...e basta.

JM: En ollut tuossa tilaisuudessa, mutta olen tässä kyllä aivan samaa mieltä. Kysymys on äsken viittaamastani aineiston ylitulkinnan vaarasta. Muinaista kaupungistumista Suomessa pohtiessani olen tullut siihen, että menneisyyden tietyllä tavalla selektiivistä aineistoa pakotetaan nykyisen ajattelun mukaisiin matriseihin ja syntyy esimerkiksi termi muinaiskaupunki..

MH: Ajassa on merkkejä...erilaisten muinaiskohteiden tulkinta ja tulkinnan todistelu tehdään yhä useammin sanomalehdissä toimittajien välityksellä. Todistuksen vahvuus on suoraan verrannollinen uutisoinnin mahtipontisuuteen... En tiedä, ehkä tässä on otettu oppia Pohjanmaan ruotsalaisten menetelmistä luoda suuri menneisyys...miten tehdä kakasta kultaa..

JM: ..ja ihmisillä on kunnianhimoa..

MH: Muutaman viime vuoden aikana näyttää tutkimuksessa tapahtuneen voimakas siirtyminen tutkimuksen vanhoilta valta-alueilta, siis Varsinais-Suomen ja Satakunnan rintamailta Hämeeseen. Olen miettinyt, onko sitä ja jos on, mitä se kuvaa? Todellisuutta? Minkälaista todellisuutta?

JM: En voi uskoa Hämeen korostamiseen, Hämettä tutkitaan monien satunnaistenkin syiden takia.

MH: Mutta eikö tässä ole vaara, että Häme nousee esiin ennempänä kuin se on?

JM: Se vaara tottakai on. Hämeen aineisto on aivan erilainen kuin muiden maakuntien, kuten olemme oppineet jo luennoilla. Meillä on joka tapauksessa historiallinen aineisto, joka osoittaa Hämeen tulleen kristityksi viimeisenä. Sitä, miten se tapahtui, voi tietysti spekuloida pitkään. Jotain erikoista sisämaassa täytyy olla, mutta en halua korostaa sitä Varsinais-Suomen ja Satakunnan kustannuksella.. Tämä taas tosin tarkoittaa, että historian ensimmäiset osat ovat

vanhentuneet. - Ehkä ne, jotka korostavat Hämettä, unohtavat että kaikki tutkimukset vanhenevat. Voimakkaasti minuun on vaikuttanut Malmerin Metodproblem, jossa pohditaan tässäkin yhteydessä relevanttia ongelmaa arkeologisen aineiston apriorisuudesta. Onko jokin arkeologinen asia apriorinen vai aposteriorinen. Hämeen suunnan korostaminen on juuri sellainen asia, joka on aposteriori. Hyvänä esimerkkinä on myös Mikkelin Visulahden "härkäuhri", jota taas uudelleen käsitellään Historiallisessa Aikakauskirjassa.

MH: Minulla pyörii mielessä se, että varsinkin Ruotsissa ja myös muiden pohjoismaiden progressiivisissa piireissä alettiin 1970-luvulla tutkia "varhaishistoria" -käsitteen alla kulkevaa asiaa. Siirryttiin pois esihistoria/keskiaika -dimensiolta. Tuliko se tässä muodossa Suomeen vai onko kysymys Jaakkolan perinteestä, sitä olen joskus yrittänyt eritellä.. Sinulla sana varhais- esiintyy väitöskirjasi nimesä, vaikka sen jälkeen ei tulekaan sana historia..

JM: Väittäisin, että on syntynyt jonkinlainen disjunktio... ei ole oivallettu Jaakkolan ajattelun kantavia piirteitä, hänen tietyissä poliittishistoriallisessa tilanteessa luomaansa todellisuutta. Niitä on aliarvioitu. Suomessa autoritaarisen aseman saavuttanut tutkija voi vähäisen lähdeaineiston avulla kirjallisella vapaudella luoda suuren menneisyyden. Tähän ollaan nytkin menossa arkeologiassa, jossa ihmiset kahmivat itselleen myyviä sektoreita. Sekä ajallisia että kohteisiin liittyviä. Hyväksytään hiljaisesti, että joku on se guruksi itsensä lehdistössä valinnut guru, joka saa selittää miten asiat ovat. Sillä tavalla päästään jaakkolalaisuuden arvottomimpaan osaan. Tämä on heikko asia, koska autoritaarinen ajattelu ei pysty mihinkään..

MH: ..niin..jonkinlaista vulgäärijaakkolalaisuutta arkeologiassa..meillä Suomessa ei breshneviläisyys pelota niinkuin idässä... Väitöstilaisuudessasi oli muiden joukossa yleisöönmenevä ilmiö tunnustuksellinen puheenvuorosi opportunismista...yleisöstä naiveimmat tai älyllisesti epärehellimmät nauroivat sitä huulena..

JM: ..well, jokainen, joka edes kuvittelee olevansa tutkija tai tiedemies, ei voi olla muuta kuin opportunisti.

* * * * *

Georg Haggren

SOMERON AVIKIN LASITEHDAS SUOMEN LASIMUSEON

TUTKIMUSKOHTENA

Suomen lasimuseon pyrkimyksenä on valottaa varhaisen lasiteollisuuden luonnetta teollisuusarkeologisin tutkimuksin. Projektin käynnisti lasimuseon johtaja Heikki Matiskainen tultuaan museoon vuonna 1983. Valmiiksi on saatu toimintansa lopettaneiden tehtaiden maastoinventointi, joka on julkaistu Lasitutkimuksia-sarjassa.

Maastoinventoinnin pohjalta Suomen lasimuseo valitsi arkeologisten kaivausten kohteeksi Someron Avikin ja Sipoon Mariedalin tehtaat. Ne ovat vanhimmat säilyneet lasitehtaan rauniot, joiden sijainti tunnetaan. Molempien tehtaiden paikan nykytila mahdollisti tutkimukset. Näistä vuosina 1779-1825 toimineen Mariedalin tarkka sijainti oli jäänyt unhon aina Suomen lasimuseon inventointiin asti. Sipoon Mariedalissa on kaivettu vv. 1985-86 ja Someron Avikissa vv. 1987-89. Kaivauksien tarkoituksena on ennen kaikkea selvittää varhaisten lasiuunien rakennetta ja tekniikkaa sekä laajentaa tulosten avulla Suomen lasimuseon perusnäytelyä. Kaivausten yhteydessä hankitaan myös sirpaleaineistoa fysikaalisia alkuaineanalyysyjä varten, jotta pystyttäisiin erottamaan raaka-aineista johtuvia lasimassan tehdaskohtaisia ominaispiirteitä. Tämä työ tehdään yhdessä Helsingin yliopiston fysiikan laitoksen kanssa. Kun tutkimukset on saatu päätökseen, on tulokset tarkoitettu julkaistaviksi Lasitutkimuksia-sarjassa.

Historiaa

Suomen ensimmäinen lasitehdas ennätti toimia Uudessakaupungissa vain neljä vuotta ennen kuin tuhoutui tulipalossa v. 1685. Maamme seuraava lasitehdas rakennettiin Someron Avikiin vuonna 1748. Ruotsin valtiovalta suosi runsaasti puuta kuluttavan lasiteollisuuden perustamista Suomeen, sillä erämaan metsiä pyrittiin säästämään rautateollisuu-

delle. Ävikin perusti sotakollegion kanslisti J. R. Depong, jonka sukujuuret johtivat Somerolle Längsjön kartanoon. Depong hankki haltuunsa koko Someron Sillanpään kylän ja rakennutti tehtaan Hämeen Härkätien varrelle Paimionjoen rantaan. Kesti yli kolmekymmentä vuotta ennekuin maamme seuraava lasiruukki aloitti toimintansa. Turkulaisen suurkauppiaan Jakob Bremerin tultua osakkaaksi tehtaan toiminta laajeni siten, että parhaina päivinä 1700-luvun lopulla Ävik oli Ruotsi-Suomen suurin lasitehdas. Huomattava osa tuotannosta menikin emämaan markkinoille. Työntekijöitä perheineen oli enimmillään lähes 350, joista osa oli Ruotista ja Keski-Euroopasta muuttaneita lasimestareita. Ävikissä valmistettiin talous- ja apteekkilasia, ikkunalasia sekä säätyläisille kirkasta lasia, josta osa koristettiin kaivertamalla. 1800-luvun alussa Ävikin merkitys väheni, ja tehdasalueen tuhouduttua raivoisassa tulipalossa 1833, ei sitä perustettu enää uudelleen. Suomessa toimi tuolloin jo kahdeksan lasitehdasta. Ävikin lasitehtaan paikka ei ole koskaan päässyt täysin unohtumaan. Tehdasrakennusten tarkka sijainti sen sijaan on selvitetty vasta lasimuseon tutkimuksissa.

Kaivaukset

Vuonna 1987 Ävikissä suoritettiin alueen kartoitusta runsaan viikon ajan Simo Vanhatalon johdolla. Apuna hänellä oli kaksi lasimuseon tutkijaa. Kahtena seuraavana vuonna kaivettiin Heikki Matiskaisen johdolla parin viikon ajan heinä-elokuun vaihteessa. Piirtäjänä toimi lasimuseon tutkija. Someron kunnalta saatiin kaivaukset mahdollistanut työvoima, 3-5 kaivajaa, jotka oli irroitettu kunnan puutarhatöistä. Paikalla kävi sulatusuuniin tutustumassa Riihimäen Lasin entinen toimitusjohtaja sekä vanhoja puhaltajia. He ovat olleet tekemisissä Riihimäellä vielä 1960-luvulla toimineen Suomen viimeisen puulämmitteisen sulatusuunin kanssa. Heidän tekninen asiantuntemuksensa on ollut suurena apuna uunien rakenteen tulkinnassa. Normaalin piirros- ja valokuvadokumentoinnin lisäksi sulatusuuni on molempina kaivauskesinä kuvattu fotogrammetrisiä mittauksia varten yhteistyössä Teknillisen korkeakoulun kanssa.

Ävikin lasitehdas on nykyään osa samannimisen kartanon tonttia. Kartanon nykyinen päärakennus on ainoa rakennus, joka pelastui lasitehtaan palossa keväällä 1833. Tehtaassa oli kolme lasihyttiä, joita kaikkia voi tavallaan pitää erillisinä tehtaina. Hyttirakennuksia oli vain kaksi, sillä suuremmassa niistä oli saman katon alle sijoitettu kaksi hyttiä. Rakennuksen koko oli valtava: sen pituus oli noin 57 m, leveys 17 m ja korkeus 14 m. Osittain tämän rakennuksen päälle on myöhemmin tehty kaksi nykyään jo hävinnyttä rakennusta, joiden rakennustyöt ovat saattaneet vaurioittaa alla ollutta rauniota. Nykyisin tämän rakennuksen sijaintipaikka on heinikon ja harvan puuston peittämää rinnettä. Pienempi hyttirakennus on koostaan (33 x 15 m) päätellen sama kuin alkuperäinen vuoden 1748 hytti. Sen sijaintipaikka on nykyisin peltoa.

Toukokuussa 1987 kartoitettiin ruukin aluetta. Apuna työssä oli kaksi tehdasalueen karttaa, vanhempi näistä vuodelta 1783. Sen selitykset ovat valitettavasti hävinneet. Toinen kartta on palovakuutuskartta vuodelta 1803. Tähän karttaan liittyy hyvin tarkka selvitys kaikista tehdasalueen rakennuksista. Lisäksi tämän kartan ja sen selvityksen pohjalta tehtiin tuhoisan tulipalon jälkeen v. 1833 palovahinkokatselmuksella, josta selviää, millainen tehdasalue oli toimintansa viimeisinä aikoina. Vuosien 1803 ja 1833 selvitykset antavat hyvät taustatiedot, joiden pohjalta voidaan tulkita kaivauksissa esiin tulevia rakenteita. Pienimmässä hyttirakennuksessa oli tulipalon syttyessä sulatusuuni ja lisäksi 11 pienempää uunia (ikkunalasin oikaisu-uuneja, valmiin lasin jäähdytysuuneja, polttopuiden kuivatusuuneja, polttouuneja sekä temperiuuni, jossa lämmitettiin upokkaita). Näihin oli kulunut 35000 tiiltä, 80 tynnyriä kalkkia ja yli sata kuormaa kiviä. Osa tiilistä oli tavallisia punatiiliä, mutta uunien kuumimmissa paikoissa ne eivät kestäneet. Tulenkestäviin tiiliin sekä upokkaisiin tarvittava savi oli tuotava ulkomailta. Vuonna 1803 tiilet oli tehty englantilaisesta savesta. Pienemmän hytin sulatusuunista oli toukokuussa 1833 ehditty osa jo purkaa, sillä puhalluskausi oli

päättynyt jo aiemmin keväällä. Lasia puhallettiin tuolloin vain syksystä kevääseen. Uunit eivät kestäneet pitempää käyttöä, vaan ne tuli kesän aikana purkaa ja rakentaa syksyksi ehjistä tiilistä uudelleen. Heti tulipalon jälkeen v. 1833 kerättiin talteen mahdollisimman paljon säilyneitä tiiliä ym. tarvikkeita sillä ne olivat arvokasta tavaraa ja niitä tarvittiin kartanoyhteisöä uudelleen pystytettäessä.

Eräiden 1800-luvun lopun ja 1900-luvun karttojen avulla voitiin lisäksi selvittää alueen myöhempiä vaiheita. Vuoden 1803 kartan perusteella pystyttiin kiinnittämään hyttirakennukset maastoon. Tehdasaluetta tutkittiin myös maanmittaushallituksen keväällä 1984 ottamasta ilmakuvasta. Tuolloin muokattuna olleesta pellosta erottui pienemmän hytin paikka suorakaiteenmuotoisena värjäytymänä juuri vuoden 1803 kartan osoittamassa kohdassa. Kesän 1988 kaivauksissa selvisi, että tutkitun hytin seinät sijaitsivat vain pari metriä sivussa kartalla mitatusta kohdasta.

Keväällä 1987 tutkittiin aluetta myös koekuoppien avulla. Tällöin voitiin todeta, että pellon alla oleva pienempi hyttirakennus on säilynyt niin hyvin, että sitä kannattaa tutkia kaivauksin. Keskellä mitattua hyttirakennusta oli pellon pinnassa runsaasti tiilimurskaa, jonka alta paljastui koekuoppien perusteella ehjältä vaikuttavia uunirakenteita. Vanhoissa lasihyteissä on sulatusuuni siihen mahdollisesti liittyvine apu-uuneinneen sijoitettu keskelle rakennusta. Maastohavaintojen perusteella voitiin olettaa, että pelloilta löytyneet rakenteet kuuluvat lasihytin sulatusuunikompleksiin. Maaperä koko ruukin alueella on savea. Koska suuremman hyttirakennuksen paikalla olisi ollut huomattavasti hankalampi kaivaa, päätettiin kartoituksen ja koekuopitusten tulosten perusteella keskittyä pelloilla olevaan hyttirakennukseen.

Ennen kesän 1988 varsinaisia kaivauksia kuori kevyt Bobcat maansiirtotraktori tutkittavan hytin keskusalueelta kynnössä tuhoutunutta peltomultaa 20-25 cm:n paksuisen kerroksen. Kaivaus päätettiin aluksi keskittää sulatusuunikompleksiin.

Pintamaan poiston jälkeen jatkettiin kaivamista lapioin ja lastoin. Kaivausalue määritettiin sellaiseksi, että koko sulatusuuni saatiin rajattua ja näkyviin. Tutkimus tehtiin tasokaivauksena jättäen kuitenkin oleelliset rakenteet paikoilleen. Kesällä 1988 saatiin kaivettua ja dokumentoitua kaksi tasoa. Koska etukäteen ei voitu tietää kuinka paksuiksi uunit olivat säilyneet, oli jo alun perin päätetty aloittaa kaivaukset varovasti ja jatkaa niitä tarpeen tullen seuraavana kesänä. Kaivausalue jouduttiinkin nyt peittämään kevyesti ennen kuin se oli kaivettu pohjaan. Kesällä 1989 jatkettiin siitä mihin oli jääty. Koko alueelta kaivettiin vielä kaksi ja paikoin jopa viisi kerrosta ennen kuin saavutettiin pohjasavi tai uunin peruskivet. Enimmillään kaivaus ulottui 130 cm:n syvyyteen nykyisestä maanpinnasta. Varsinaisella kaivausalueella avattiin maata 65 neliometriä. Lisäksi hytin eteläseinän ja länsipäädyn määrittämiseksi kaivettiin kaksi pientä koalaa.

Sulatusuuni

Sulatusuunikompleksi oli kyntösyvyyden alapuolella säilynyt varsin hyvin. Uunin eri osien ja siihen luultavasti liittyneiden apu-uunien rakenteiden perusteellinen selvittäminen vaatii ulkomaisten lasitehdaskaivausten, 1500-1800-luvuilla ilmestyneen lasinvalmistusta käsittelevän kirjallisuuden, vanhojen maalausten ja Ävikin omien arkistolähteiden vertailua. Sulatusuuni sijaitsi hytin suuntaisena keskellä lasihyttiä. Uunin pituus on seitsemän, leveys noin 3,5-4 m. Sen itäpää on hieman läntistä kapeampi. Uunin perustuksena on maahan upotettu erikokoisia luonnonkiviä, joiden päälle tiilirakenteet on muurattu. Sulatusuunin etelä- ja pohjoispuolella on savi leveimmiltään noin metrin kaistaleella kuumuudessa tiivistynyt punertavaksi. Polttopuut on syötetty uunin itäpäästä tulikanavaan, jossa ne ovat palaneet synnyttäen yli tuhannen asteen lämpötilan. Puuta kuluiakin uunissa yli sata kuutiota viikossa.

Sulatusuunin itäpuolella oli runsaasti upokkaan palasia ja lasikuonaa sekä paksu kerros hiilen ja tuhkan sekaista maata. Ne lienevät joutuneet siihen uunia puhdistettaessa.

Tulikanavan pohjalla oli noin viiden cm:n kerros hiiltä ja tuhkaa. Kanavan pohjan eteläreunalla oli sulanutta lasia ja kuonaa. Tulikanavan pituus on noin neljä metriä. Sen suu on noin metrin levyinen, mutta kanava kapenee siten, että länsipää on leveydeltään enää puolet itäpäähän halkaisijasta. Kanavan pohjoisseinä on muurattu luonnonkivistä. Eteläseinällä on puolestaan tiilimuuraus, jossa sisimpänä on rivi suuria tulenkestävästä tiilestä tehtyjä lohkoja ja niiden takana punatiilimuuraus, joka on upotettu luonnonkivistä tehtyyn uunin perustukseen. Aivan kanavan länsipäässä oli vajaan metrin matkalla molemmat seinät sekä pääty tehty suurista tulenkestävistä tiilistä. Tulikanavan pohjalla oli alinpana savipohjalle tehty punatiilimuuraus, jonka päällä oli kanavan länsiosassa suuria tulenkestäviä laakoja, joiden pinta oli kuumuudessa nokeutunut ja rapautunut. Kanavan kavetessa se myös nousee länsipäätä kohti. Siellä kuumat palokaasut ovat kohonneet lämmittämään upokkaita ja niissä ollutta lasia ja poistuneet sitten kohti savupiippua, joka lienee sijainnut uunin länsipäässä. Uunin länsiosassa oli kolmesta suuresta tulenkestävästä laa'asta tehty tasanne (n. 210 x 80 cm). Uunin kuumin paikka on ollut molemmin puolin tulikanavan länsipäätä. Kivet ovat siinä palaneet hauraksi ja alla oleva savi tiilestynyt voimakkaan punaiseksi. Upokkaat ovat olleet molemmin puolin tulikanavan länsipäätä. Kivet ovat siinä palaneet hauraksi ja alla oleva savi tiilestynyt voimakkaan punaiseksi. Upokkaat ovat olleet molemmin puolin tulikanavan länsipäätä. Arkistolähteet kertovat hytissä olleen kuusi upokasta. Näistä kolme on sijainnut tulikanavan pohjois- ja kolme eteläpuolella. Jokaisen upokkaan kohdalla on ollut uunin seinässä aukko ja siinä luukku, jonka kautta lasia on saatu otettua puhalluspillin päähän. Kaksi tällaisen luukun puolikasta löytyi tulikanavaa täyttäneiden tiilenpalojen joukosta. Kutakin upokasta kohden on toiminut yksi puhaltajaryhmä, verstakko. Eri uuninaukkojen ja verstakkojen välissä lienee ollut tiilipilarit, jotka ovat samalla tukeneet uunia ja sen holvattua kattoa.

Sulatusuunin kaakkoispuolella, aivan siihen kiinni muurat-

tuna oli noin 2 x 2.5 m laajuinen punatiilistä tehty tasainen pohja, joka oli rakennettu pelkän saven päälle. Paikalla on saattanut olla jokin apu-uuni, johon on johdettu sulatusuunista tulevaa hukkalämpöä. Myös muualla sulatusuunin reunoilla on saattanut olla apu-uuneja, mutta niiden selvittäminen vaatii tarkempia tutkimuksia.

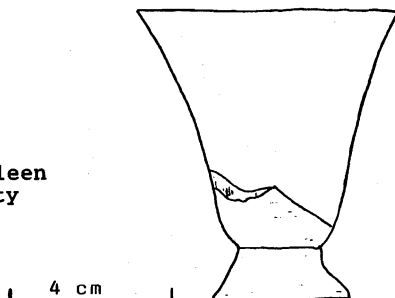
Sulatusuunin länsipuolella sekoittunut maa ulottui huomattavasti syvemmälle kuin muualla. Aivan uunikompleksiin liittyen oli maassa pitkänomainen, uunin suuntainen ja siitä ulospäin levenevä (n. 2.25 x 1-1.5 m:n kokoinen) hirsikehikko, joka oli eristetty uunista punatiilimuurauksella. Kehikon yläosassa oli sekaisin tiiliä, kuonaa ym., joilla sitä oli täytetty. Näiden alla oli osaa kehikosta kattava lautataso. Se peitti suurinta osaa kehikon sisuksesta, joka oli hiiltä ja tuhkaa. Joukossa oli selviä lehtipuuta (luultavasti koivua) olevia hiiliä ja hiiltyneitä tuohenpalasia. Kehikon tarkoitusta on tässä vaiheessa vaikea varmuudella selvittää, sillä siihen liittyviä rakenteita jäi vielä profiilin sisään. Palovakuutuskselmuksessa mainitaan, että hytissä oli tuhkalaatikko ja hirsikaukalo. Luultavasti kyseessä on jompikumpi näistä. Kaukaloa on kenties käytetty vesisäiliönä, jolloin sulatusuunin lämpö olisi pitänyt veden talvella sulana. Lasihytissä tarvittiin runsaasti vettä.

Esinelöytöjä

Esinelöytöjä kaivauksessa on tullut aika vähän. Lasinsirpaleet olivat tärkeä raaka-aine lasia valmistettaessa. Siksi ne pyrittiin keräämään talteen. Ruotsalaisista tehtaista tiedetään, että nuorimpien hyttipoikien tehtävänä oli kerätä hytin lattioilla olleet sirpaleet joka päivä ennen töiden alkua. Avikista vietiin vielä parikymmentä vuotta tehdään palon jälkeen lasinsirpaleita raaka-aineeksi Kiikalan Johannislundin tehtaalle. Toisaalta ympäristön pelloilla on runsaasti lasitehtaasta peräisin olevaa jätettä. Sillä lieinee uskottu olevan lannoittavaa vaikutusta. Runsaaimmin sirpaleita tuli hytin eteläseinän kivijalan ulkopuolelta, jossa on ollut jätekasa. Mariedalissa vastaava jätekasa oli

säilynyt koskemattomana, mutta Ävikissä kaivetun hytin jätekasasta oli vain hieman pohjaa jäljellä. Se oli mustaa, runsaasti hiiltä ja nokea sisältävää maata, jossa oli hyvin runsaasti lasinsirpaleita ja lisäksi upokkaan ja tiilen palasia. Pääosa löytyneestä lasista oli eri työskentelyvaiheissa tullutta jätettä. Runsaasti oli myös vihreää pullolasia ja ikkunalasia. Osa ikkunalasinpaloista oli peräisin oikaisemattomista ikkunalasilieriöistä, osa jo oikaistuista tasolasilevyistä. Ävikissä tiedetään ikkunalasia valmistetun vain lieriöpuhallusmenetelmällä. Kirkasta lasia löytyi jätekasasta vain vähän. Arvokkaat sirpaleet on kerätty talteen. Mielenkiintoisimpia löytöjä olivat korkeajalkaisen pinnalasin (spetsglas) sääri, jossa oli ilmapisarakoristelu sekä 60-lasin (60-glas) nimellä tunnetun ryyppypikarin alaosaa. Jätekasasta löytyneestä pullolasista kannattaa mainita suuren, lähes kymmenen litran vetoisen viinipullon, ns. mahapullon, suu sekä pullon kyljessä ollut pyöreä leima, jossa on tehtaan nimi "AVIK".

Ävikistä löytyneen sirpaleen (9/1986) mukaan piirretty juomalasi.

Sulatusuunin lähiympäristö oli pidetty puhtaana sirpaleista, mutta joitain oli sentään jäänyt. Aivan uunin kivien välistä löytyi mm. kirkkaasta lasista tehdyn karahvin kahva sekä pala sinisestä astiasta, mahdollisesti suolakosta. Sulatusuunin länsipuolella olleessa hirsikehikossa oli paikoin runsaasti lasinsirpaleita, joiden joukossa oli yksi ehjä kirkkaasta lasista tehty nappi. Sieltä löytyi myös suuri osa nelikulmaisen, vihreää, hyvin kuplikasta lasia olevan pullon alaosaa. Vihreää ikkunalasia oli runsaasti, mutta lisäksi oli joitain sirpaleita, jotka olivat ohutta, kirkasta ikkunalasia. Vastaavaa lasia löytyi myös Marieda-

lista. Toisin kuin usein luullaan valmistettiin Suomessa jo Ruotsin vallan aikana kirkasta, lähes väritöntä ikkunalaasia, vaikkakin vähäisessä määrin.

Huomattavan osan löytöaineistosta muodostavat tulenkestävästä savesta tehdyt lasinsulatusastian, upokkaan palaset. Hyvin runsaasti niitä oli sukatusuunin itäpäässä, jota kautta upokkaat lienee vaihdettu uuniin. Normaalisti upokkaat kestävät lasiuunissa vain joitakin viikkoja. Muotinpalasia ei kaivauksissa tullut lainkaan esille. Niitä tunnetaan kuitenkin irtolöytöinä Ävikista.

Nauloja lukuunottamatta rautaesineitä löytyi vähän. Kaikki tarpeellinen, mitä saatiin talteentehtaan palon jälkeen kerättiin tuolloin pois. Jopa tulen turmelemat naulat poimittiin uudelleen taottaviksi. Lasinpuhalluspillistä katkottuja päitä löytyi muutama. Pitkän käytön jälkeen puhalluspillin pää tukkeutui, jolloin se jouduttiin katkaisemaan ja poistamaan ennen kuin pillillä voitiin jälleen puhalttaa lasia. Puhalluspillin päiden lisäksi löytyi ainoastaan yksi työkalu: pieni metallilasta.

Sulatusuunin länsipäässä olleesta hirsikehikosta tuli ainoa rahalöytö. Se oli ruotsalainen kuparinen puolen killingin kolikko vuodelta 1821. Muita kaivauksessa esiin tulleita hytin työväen arkipäivästä kertovia löytöjä olivat liitupiipun palaset.

Tutkimusta voitava jatkaa

Lasihytin toiminnan selvittämiseksi olisi tärkeää voida jatkaa tutkimuksia vielä jatkossakin. Nyt kaivetun alueen länsipään rakenteet jatkuvat profiilien sisään. Itse sulatusuuni on nyt kaivettu esiin, mutta sulatusuunin tulkitsemisen ja koko hytin toiminnan kokonaisuuden selvittämisen kannalta olisi oleellista saada ainakin selville, missä apu-uunit ovat olleet ja minkä kokoisia ne ovat. Apu-uunien rakenteesta tiedetään kansainvälisestikin vähän. Siksi ne muodostavat varsin mielenkiintoisen tutkimuskohteen. Hedelmällinen tutkimuskohde olisi myös suuremman hyttirakennuk-

sen itäpäässä ollut ikkunalasin oikaisuhuone, jossa on ollut kaksi oikaisu-uunia.

* * * * *

JULKAISUPALSTA

Turun maakuntamuseon Raportteja 10:n aiheena on Turun Mätäjärvi. Teoksen esipuheen on kirjoittanut Knut Drake. Sisältö koostuu seuraavista artikkeleista: Aki Pihlman: Johdanto; Juhani Kostet: Mätäjärven seutu historian tutkimuksen osana; Aki Pihlman: Tutkimusalueet; Aki Pihlman: Saviasiat; Tapani Tuovinen: Nahka; Aki Pihlman: Liitupiiput; Markku Ikäheimo: Muu esineistö; Veli-Pekka Salonen, Matti Räsänen ja Anneli Terho: Mätäjärven paleolimnologinen kehitys; Irmeli Vuorela: Mätäjärven ympäristön kehitys siitepöluanalyysin valossa; Terttu Lempiäinen: Turun muinaisen Mätäjärven kasvijäänteet; Ritva Niemi: Mätäjärven punkkijäänökset; Timo Vuorisalo ja Tapio Virtanen: Mätäjärven luulöydöt; Aki Pihlman: Loppukatsaus. - Kaikki artikkelit ovat myös ruotsinkielisinä.

Turun maakuntamuseon tiedote 3/1989:ssä on seuraavat arkeologianaiheiset artikkelit: Heljä Brusila: Arkeologian kenttätöyökausi alkamassa; Ulla Lähdesmäki ja Anneli Sorvoja: Kesä Kuralan Kylämässä; Kari Uotila: Kaupunkiarkeologian alkeita.

Museoviraston esihistorian toimiston julkaisema: Aarne Äyräpää Tutkija Opettaja Kansalainen (Helsinki 1989), on sisällöltään seuraavanlainen:

Torsten Edgren: Saatteeksi; C.J. Gardberg: Sata vuotta Aarne Äyräpään syntymästä; Matti Huurre: Aarne Äyräpää museomiehenä, tutkijana ja kansanvalistajana; Aarne Kopisto: Aarne Äyräpää yliopistomiehenä ja kansalaisena; Ari Siiriäinen: Aarne Äyräpää ja kampakeramiikka; Torsten Edgren: Aarne Äyräpää och bättykkulturen; Christian Carpelan: Aarne Äyräpään vanhemman metallikauden tutkimukset; Teuvo

Äyräpää kertoo isästään.

Aluemuseotiedotteessa eli Joensuun kaupungin museoiden lehdessä 1/1989 on seuraavat arkeologiaa käsittelevät kirjoitukset: Aarno Lindberg: Muinaismuistolain muuttaminen esineiden pakollisen valtiolle luovuttamisen osalta ja Matti Huurteen vastaus: Pitäisikö muinaismuistolakia tosiaankin muuttaa.

KAKSI VÄITÖSKIRJAA

Tiemuseon julkaisuja 4 (Helsinki 1989) koostuu Jaakko Mäkosken väitöskirjasta: Hämeen Härkätie. Synty ja varhaisvaiheet. Teosta saa ostaa ainakin Valtion painatuskeskuksesta Helsingistä.

ISKOS 8 (Helsinki 1989) on Heikki Matiskaisen väitöskirja ja koostuu seuraavista tutkimuksista:

I. Matiskainen Heikki (1989). The Chronology of the Finnish Mesolithic. (In Clive Bonsall, ed., *The Mesolithic in Europe*, III Int. Mesol. Symp. Edinburgh 1985), 379-390.

II. Matiskainen Heikki (1987). Die mesolitische Steinzeit und die Chronologie im Binnenseegebiet Finnlands. *Fennoscandia archaeologica* IV, 19-34.

III. Matiskainen Heikki (1986). Beiträge zur Kenntnise der mesolitischen Schrägschneidepfeile und Mikroliten aus Quartz. *Studia praehistorica Fennica* C F Meinander septuagenario dedicata. *Iskos* 6, 77-98.

IV. Matiskainen Heikki (1988). Geradmeissel vom südfinnischen Typ, spätmesolitische Gegenstandsgruppe. *Suomen museo* 1987, 5-34.

V. Matiskainen, Heikki (1989). The paleoenvironment of Askola, Southern Finland. Mesolithic settlement and subsistence 10 000-6000 b.p. *Iskos* 8, 1-97.

Teosta myydään ainakin Akateemisessa Kirjakaupassa, Keskuskatu 1, SF-00100 Helsinki.

* * * * *

S I S Ä L L Y S

Tiedotuksia.....	1
Satakunnan muinaisuus -seminaari - Tuula Heikurinen-Montell.....	1
Arkeologinen toiminta Ahvenanmaalla vuonna 1989 - Milton Nuñez.....	3
Esihistoriaa tiedekeskuksessa - Lauri.....	6
Hämäläisten maa - Terra tavorum. Hämeen linnan esihistorian näyttelyn esittely - Matti Huurre.....	7
"Jotain erikoista sisämaassa täytyy olla" Jaakko Masosen haastattelu - Markus Hiekkänen.....	9
Someron Ävikin lasitehdas Suomen lasimuseon tutkimuskohteena - Georg Haggren.....	14
Julkaisupalsta.....	23